

СТАН ДОСТУПУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ НА САЙТАХ ОБЛАСНИХ КРАЄЗНАВЧИХ МУЗЕЇВ

Тетяна Курченко – к.і.н., доц.

Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

AVAILABILITY AND PRESERVATION STATUS OF DIGITAL HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE ON THE WEB SITES OF REGIONAL HISTORY MUSEUMS

Tetiana Kurchenko – PhD (History), Associate Prof.
National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

The article deals with the problem of preservation of the historical and cultural heritage of Ukraine with the help of modern electronic technology and the usage of regional history museums sites.

Key words: historical and cultural heritage, electronic technology, site, access, digital exhibition.

Важлива роль у розбудові незалежної України, відродженні духовності, історичної пам'яті народу належить національній культурній спадщині та її складовій – пам'яткам історії та культури. Завдяки пам'яткам створюється унікальний, за своїми виховними можливостями, ефект особистої причетності до визначних подій минулого, що сприяє самоствердженню особистості в реальному світі та її національній ідентифікації. Підвищення інтересу суспільства до джерел духовності, вивчення багатовікових традицій актуалізує дослідження проблем збереження історико-культурної спадщини, застосування новітніх форм доступу та поширення національного культурного спадку в країні та за її межами.

Культурна скарбниця світової цивілізації складається із окремого доробку кожного народу, яким би великим чи малим він не був. І світова спільнота є вкрай зацікавленою у вирішенні проблеми збереження історико-культурної спадщини найсучаснішими методами в кожній із країн світу.

Саме на вирішення цієї проблеми націлений Міжнародний проект, учасником якого є кафедра історії та документознавства ГМІ НАУ, під загальною назвою «Соціально-етичні основи збереження цифрової історико-культурної спадщини» (Social and Ethical Foundations of Preservation of Digital Historical-Cultural Heritage), підпроект «Умови цифрового збереження історико-культурної спадщини на веб-сайтах архівних і музейних установ України». Керівником підпроекту є завідувач кафедри історії та документознавства, професор, доктор історичних наук Ірина Іванівна Тюрменко. В робочу групу входять ряд викладачів кафедри, в тому числі і автор цієї статті. До роботи також залучено аспірантів та кращих студентів спеціалізації.

Колектив, що працює над виконанням Міжнародного проекту складається із двох підгруп, одна опікується проблемою збереження та доступу до

© *Тетяна Курченко*

історико-культурної спадщини архівних установ, інша – вивчає ступінь збереженості і поширення інформації про пам'ятки, що зберігаються в музейних установах України, зокрема, в обласних краєзнавчих музеях. Краєзнавчі обласні музеї були вибрані для проведення даного дослідження в силу того, що такі музеї мають комбінований склад фондів (містять матеріали історичного, природничого, меморіального та ін. характеру). Подібні музеї не мають аналогів за кордоном і є «родзинкою» української музейної справи.

У ході реалізації першого етапу підпроєкту (станом на квітень 2014 р.) дослідницькою групою, що зосередила свою увагу на збереженні історико-культурних пам'яток на сайтах музейних установ було здійснено ознайомчий аналіз середовища веб-сайтів краєзнавчих музеїв. Було з'ясовано, що в Україні в 24 областях нараховується 19 обласних краєзнавчих музеїв в яких зберігається приблизно 3 млн. 355 тис. музейних пам'яток. Такі області як: Київська, Чернігівська, Львівська, Дніпропетровська та Харківська не мають обласних краєзнавчих музеїв. На територіях цих областей діють потужні історичні музеї обласного та республіканського значення, які мають ряд філій, які і ведуть краєзнавчу роботу в зазначених областях. В ході роботи було відмічено, що не всі обласні краєзнавчі музеї України мають свої офіційні сайти. Краєзнавчий музей Чернівецької області свого власного сайту не має. Інформація про цей музейний заклад, склад його фондів, виставкову та наукову діяльність представлена на офіційному сайті ОДА.

На початку роботи над другим етапом підпроєкту робочою групою було прийнято важливе рішення не долучати до аналізу веб-сайти краєзнавчих музеїв Донецької та Луганської областей через військові події на сході України. Таким чином, на другому етапі реалізації підпроєкту детальному аналізу підлягали веб-сайти 16 обласних краєзнавчих музеїв.

Крім того, на другому етапі була розроблена програма експертної оцінки збереженості історико-цифрової спадщини на веб-сайтах музейних установ. Програма експертної оцінки мала на меті визначити контекстну поведінку системи веб-сайтів протягом червня – жовтня 2014 р. за такими процесами: прозорість, ефективність, доступність, реактивність, засоби доступу, наявність електронних документів, актуальність інформації, наявність зворотного зв'язку з користувачем веб-сайту, мови сайту, збереження інформації, обсяг оцифрованих музейних предметів, соціальну відповідальність та довіру до сайту.

Опрацьований матеріал дає підстави стверджувати, що загалом сайти обласних краєзнавчих музеїв не повністю відповідають параметру прозорості. Ім'я сайтів ідентифікуються чітко в адресному полі браузера лише у 56% досліджуваних музейних установ. Назва сторінки в інформаційному рядку браузера ідентифікується в більшості музеїв. Позитивним є те, що назва сайту помітна на першій сторінці та відповідає сутності та завданням музейних установ на 100%. За сукупністю параметрів, що брались до уваги, сайти досліджуваних обласних краєзнавчих музеїв є прозорими на 64,7 %.

Важливим показником є ефективність роботи сайтів. Виводячи усереднений показник ефективності брались до уваги наявність карти сайту, наявність функції навігації, зазначення кількості електронних сторінок, присутність реклами музейних предметів на головній сторінці сайту, наявність функції пошуку по сайту та можливість авторизації. Моніторингова група прийшла до висновку, що усереднений показник ефективності роботи сайтів складає 46,6 %. Зокрема, карти сайтів не мають 68,7% краєзнавчих музеїв. Функція навігації відсутня на сайтах всіх досліджуваних 16 музейних установ. Кількість електронних сторінок не зазначено на жодній із рубрик 81,1% сайтів обласних краєзнавчих музеїв. Функцію пошуку по сайту має 50 % обласних краєзнавчих музеїв. Авторизація можлива лише на 25% Зворотній зв'язок відсутній у 100% випадків.

Доступність інформації про колекції музеїв напряму залежить від доступності веб-сайтів музейних установ. Тестування засвідчило, що 43,7% сайтів, а саме музеїв Сумської, Вінницької, Запорізької, Одеської, Полтавської, Хмельницької та Херсонської областей розроблювалось за допомогою фахівців різних комп'ютерних фірм, про що свідчить інформація розміщена на сайтах. 56,3% досліджуваних музеїв розробляли сайт власними силами, або не зазначили жодної інформації про розробника. Тестування внутрішньої будови сайтів засвідчило наявність їх неоднорідної внутрішньої будови без огляду на розробника сайтів.

Дослідження показали, що сайти обласних краєзнавчих музеїв на 100% підтримуються браузерами різних типів, а саме: Opera, Internet Explorer, Firefox, Googl, Chrome. Доступ до сайту за протоколами каналу http має 93,7 %. Доступ до сайтів за протоколом каналу FTP обласні краєзнавчі музеї на 100% не мають.

Дуже обмеженою є характер інформації, що розміщується на сайтах музеїв. На 100% досліджуваних сайтів розміщена інформація лише про режим роботи музейних закладів, його структуру, трудовий колектив, деякі заходи. А от правила копіювання зображень музейних предметів, як і інформація про довготривале зберігання електронних копій і їх відновлення у випадку техногенних катастроф відсутні у 100% випадків. На жаль, обласні краєзнавчі музеї не підключені ні до автоматизованих баз даних, ні до єдиного на Україні музейного порталу «Музейний простір України». Функція для слабкозорих сайтами обласних краєзнавчих музеїв не підтримується. Така ситуація усуває людей з обмеженими можливостями від доступу до історико-культурної спадщини. Сьогодні такий стан речей не відповідає запитам інформаційного суспільства.

На думку робочої групи усереднений показник процесів реактивності сайтів обласних краєзнавчих музейних установ є також недостатнім і становить лише 27,4%. Консультації через сайт здійснюють тільки музеї Херсонської та Волинської областей, що складає 12,6% загальної кількості досліджуваних музеїв. Тільки краєзнавчі музеї Вінницької, Рівненської, Херсонського областей ведуть облік користувачів, що становить 18,9% від

загальної кількості протестованих сайтів. Дату оновлення інформації з певною долею умовності можна знайти на сайтах 43,7% музейних установ. Щоправда, непоганим показником є те, що 81,1% всіх краєзнавчих музеїв мають вихід у соціальні мережі.

Важливим показником доступності інформації є наявність форуму сайту. Його мають лише Херсонський, Вінницький і Рівненський музеї, що складає 18,9% від загальної кількості. Хмари тегів використовує на сайті тільки Вінницький обласний краєзнавчий музей.

Найбільш перспективним напрямом у збереженні історико-культурної спадщини музеїв та використання їх інформаційного потенціалу є оцифрування музейних предметів і розміщення таких матеріалів на сайтах музеїв. На жаль, слід засвідчити, що в музейних установах подібна робота тільки почалась. Із усіх досліджених сайтів обласних краєзнавчих музеїв України частково оцифровані матеріали містяться в незначній кількості. Оцифровані колекції музейних предметів має 18,9% музейних установ: Херсонський, Кіровоградський і Вінницький музеї. Вони ж розміщують на сайтах і науково-довідковий апарат до оцифрованих колекцій. Інші музейні установи даної групи таку роботу ще не починали, але мають на своїх сайтах електронні виставки (75%). В цілому показник засобів доступу до музейних фондів є вкрай низьким. Він складає лише 19,7 %, адже на сайтах обласних краєзнавчих музеїв відсутні також ановані реєстри музейних колекцій, каталоги та науково-довідковий апарат. Електронні наукові публікації на своїх сайтах розміщують тільки 25% музеїв.

Незадовільною є і мовна політика сайтів. Тестування показало, що 93,7% сайтів краєзнавчих музеїв представлені виключно українською мовою, яка є одночасно основною мовою сайту. 2 музейні установи мають на сайті переведену в повному обсязі інформацію на 2 мови (російську і англійську). Це музеї Кіровоградської і Полтавської областей (12,6 %). Один музей (Закарпатський) має повний переклад на 3 мови (англійську, російську, арабську і має частковий переклад на угорську мову). Через Інтернет здійснюється частковий переклад інформації розміщеної на сайтах 31,2% музеїв. В цілому можливість оперувати іноземними мовами на сайтах обласних краєзнавчих музеїв в тій чи іншій мірі оцінюється в 23,9%.

Таким чином можна зазначити, що українські краєзнавчі музеї тільки в загальних рисах усвідомлюють перспективні шляхи поліпшення своєї діяльності, основні завдання збереження і поширення інформаційного потенціалу українських музеїв. Втім, конкретні їх кроки по реалізації цих завдань можна вважати недостатніми і неповними. Вивчення міжнародного досвіду, накопиченого світовим музейним співтовариством в цьому напрямі та укріплення матеріальної бази вітчизняних музеїв зможе, на нашу думку, суттєво поліпшити реально існуючий стан речей.